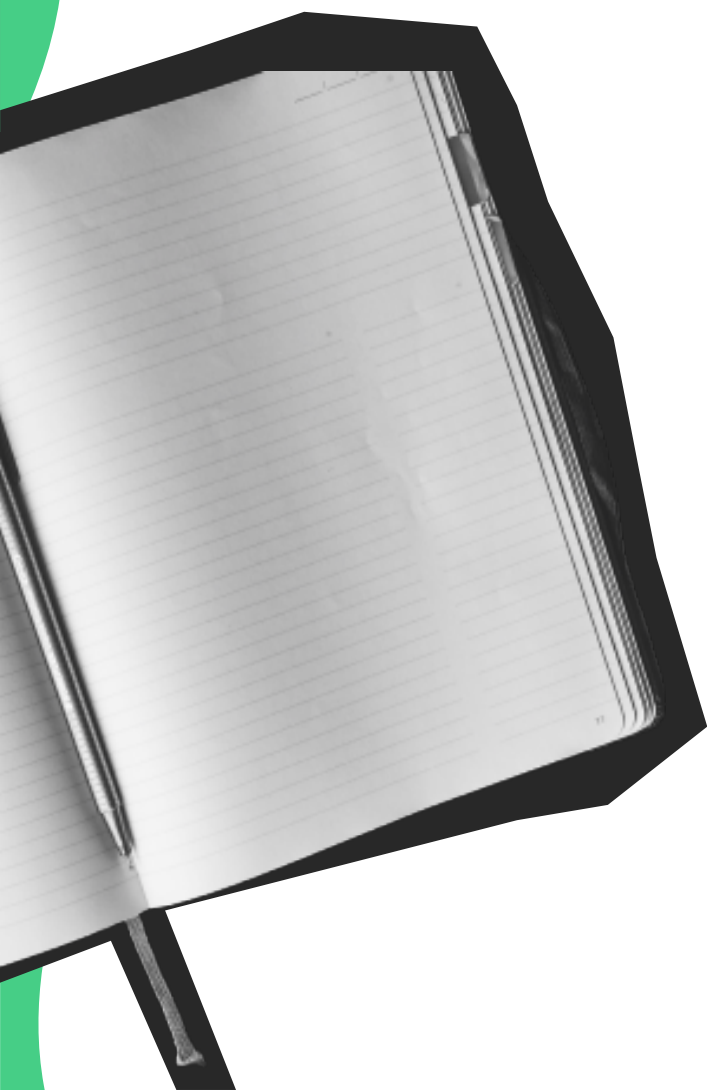

POLICY BRIEF #78

Meditațiile în România:

sistem educațional paralel sau complementar?

Introducere

„Un copil care învață la școală, nu neapărat cu meditații, ar fi putut să ia 5-6 la Evaluarea Națională”, declara, în anul 2020, un secretar de stat din Ministerul Educației¹, declarație care a declanșat o serie de critici și rumoare, ba chiar cereri de demisie și poziții tăioase care condamnă industria nedreaptă a meditațiilor, poziții prin care profesorii erau vizualizați drept părtași la această neglijare a dreptului nemijlocit la educație, garantat inclusiv de Constituția României.

La vremea respectivă, structuri asociative ale elevilor solicitau² ca profesorii care participă la această industrie să fie sancționați. În ciuda evidențelor și a tezelor avansate superficial, România nu a beneficiat de o mapare a fenomenului meditațiilor din 2007. De atunci, nu doar că a fost adoptată o nouă Lege a educației naționale, dar o serie de schimbări s-au produs la nivelul sistemului, inclusiv și poate mai ales pe fondul aderării țării noastre la Uniunea Europeană.

O primă motivație în realizarea acestui demers, de cercetare a dimensiunilor și cauzelor fenomenului meditațiilor în România, a fost, așadar, lipsa datelor în ceea ce privește problematica. Or, nicio politică publică în domeniul educației nu ar trebui să fie asumată fără o cercetare sociologică amănunțită, acesta este crezul pe care, pe bună dreptate, societatea civilă activă în mediul educațional l-a avansat în ultimii ani. Demersul nostru se înscrie în efortul societății civile de a milita pentru *evidence-based policies* - un pilon central în garantarea bunei guvernări în orice sector, cu atât mai mult în sectorul care formează cetățenii, cel educațional.

De la cauzele extinderii fenomenului meditațiilor la impactul acestora asupra sistemului de învățământ de masă, la respectarea principiilor de etică și deontologie a profesorilor și până la utilizarea meditațiilor pentru a articula și verigile slabe în procesul de învățare, mult mai slăbite pe fondul unui sistem educațional digital creionat după ureche, sunt o serie de date ale problemei care trebuie supuse atenției decidenților, astfel încât dreptul la educație de calitate pentru toți copiii să fie respectat. Subliniem că tezele absolute nu își au

---

¹ Barcari, secretar de stat: Un copil care învață la școală, nu neapărat cu meditații, ar fi putut să ia 5 – 6 la Evaluarea Națională: <https://www.g4media.ro/barcari-secretar-de-stat-un-copil-care-invata-la-scoala-nu-neaparat-cu-meditatii-ar-fi-putut-sa-ia-5-6-la-evaluarea-nationala.html>

² Elevii cer demiterea Luminiței Barcari după declarația la Digi24 că, fără meditații, un copil putea lua 5-6 la Evaluarea Națională: <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/elevii-cer-demiterea-luminitei-barcari-dupa-declaratia-la-digi24-ca-fara-meditatii-un-copil-putea-lua-5-6-la-evaluarea-nationala-1325568>

locul și nici rostul - fapt care ar trebui să ne abțină să sprijinim cercetările în domeniu și să ne folosim de ele. Altfel, nu știm prea multe despre fenomenul meditațiilor din România - singura certitudine care corespunde crezului cartezian ar fi că ele *există* pentru cei care *și le permit*. De aceea, nu ar trebui să ne grăbim, formularea unui diagnostic având atât de puține date este o cale prăpăstioasă. Chiar ipoteza potrivit căreia meditațiile și calitatea precară a educației românești se află într-o relație de cauzalitate este derizorie, iar acest brief conține inclusiv referințe în acest sens, selectate din studii avansate de sociologia și economia educației.

Acest demers ar fi rămas foarte probabil doar la stadiul de idee, dacă Societatea Academică din România nu ar fi beneficiat de sprijinul a doi parteneri de nădejde. Astfel, acum că putem să ne bucurăm de rezultatele studiului împreună și să le analizăm într-o manieră critică, ținem să le mulțumim echipelor Institutului Român pentru Evaluare și Strategie - IRES, precum și Fundației Friedrich Ebert Stiftung.

Adevărul este, și trebuie să fim pragmatici, că trebuie să ne abținem de la a formula teze absolute cu privire la viitorul educației, că într-o democrație vor exista mereu alternative la marile sisteme publice, iar educația nu face rabat. Fie că le numim afterschooluri, before-schooluri, școli private sau meditații, acestea există, iar pentru cei care își permit, alternativele oferite de operatorii privați par a fi din ce în ce mai dezirabile. Ar trebui aceste realități să ne îndemne să canalizăm toate forțele pentru a le elimina, mințindu-ne că astfel vom rezolva problemele structurale ale învățământului românesc de masă, sau mai degrabă să împrumutăm și scalăm bunele practici întâlnite pe piața educației, făcându-le accesibile și celor mai dezavantajați? Pe fondul tranziției la un nou tip de învățământ, cel la distanță, această interogație a devenit cu atât mai pertinentă, iar adâncirea decalajelor deja existente este un factor care nu ar trebui să fie neglijat atunci când vorbim despre viitorul politicilor educaționale. Pe aceste realități se grefează studiul nostru, intitulat sugestiv „Meditațiile în România: sistem educațional paralel sau complementar?”, menit să plaseze pe agenda publică un subiect de interes național și să contribuie, astfel, la deconstrucția unor mituri.

Ce știm despre sistemul meditațiilor în România? - datele problemei

Pentru a avea o privire globală asupra acestui fenomen, am considerat necesar să cercetăm atât perspectiva elevilor - beneficiarii direcți ai sistemului educațional, cât și pe cea a părinților, care se implică în acest sistem al meditațiilor, fiind cei care îl finanțează într-o măsură covârșitoare. Astfel, au rezultat două studii sociologice: cel realizat în urma consultării

părinților, respectiv cel rezultat în urma consultării elevilor. Eșantionul demonstrează reprezentativitatea ambelor studii, astfel:

- Pentru părinți - 1745 părinți ai unor copii de vârstă școlară sau care să fi absolvit liceul anul trecut (Eșantion părinți școlari) - 1165 părinți cu copii în clasele V-XII sau care au absolvit liceul anul trecut (Eșantion părinți elevi V-XII) - 419 părinți ai căror copii (în clasele V-XII) au făcut meditații particulare, plătite, în anul 2019-2020 (Eșantion părinți elevi meditații);
- Pentru elevi - 938 elevi înscriși în clasele V-XII, având următoarele straturi: regiune, mediu de rezidență și nivel de școlarizare.

Câți elevi iau meditații la ora actuală în România? Ultimul studiu realizat în vederea mapării industriei meditațiilor a fost realizat în 2007 de către Metro Media Transilvania și Agenția pentru Strategii Guvernamentale³. Acesta a relevat faptul că **27% dintre elevi primeau meditații**. O analiză mai recentă realizată de Daedalus Millward Brown⁴ în 2010 arată că procentul elevilor din mediul urban care primeau meditații era de 27% (aproape o treime), în timp ce în mediul rural, doar 7% dintre copii erau meditați. Din acest punct de vedere, remarcăm că anumite referințe s-au păstrat drept **constante**: conform studiului realizat de IRES și SAR în 2021 în rândul părinților, **o treime dintre elevi** participă la sistemul de meditații, cu o frecvență considerabilă în clasele terminale, atunci când examenele naționale se apropie. În urma chestionării elevilor de gimnaziu și liceu, a rezultat faptul că un sfert dintre elevii din România accesează sistemul de meditații la cel puțin o materie.

Un acord între elevi și părinți pare să fie faptul că meditațiile răspund la nevoia obținerii cunoștințelor de nivel mediu. Mai bine de jumătate dintre elevi (60%) cred că au nevoie de meditații pentru a obține cunoștințe de nivel mediu. Analizând profilurile (specializările) elevilor, o nevoie stringentă de accesare a sistemului de meditații este întâlnită la elevii din liceele tehnologice, comparativ cu celelalte licee.

De asemenea, ambele sondaje relevă faptul că sistemul de meditații este accesat, într-o proporție majoritară, de **famiile din mediul urban**, nemulțumite de sistemul public de educație, cu părinți având studii medii sau superioare. O majoritate a elevilor afirmă faptul că meditațiile se impun în clasele terminale.

---

³ Metro Media Transilvania & Agenția pentru Strategii Guvernamentale (2007): Calitatea Educației din Învățământul Preuniversitar: Studiu Realizat în Rândul Populației de Elevi din Învățământul Preuniversitar (Clasele VII – XII)

⁴ Daedalus Millward Brown (2010): Piața Meditațiilor, estimate la peste 300 milioane euro anual, Fundația Dinu Patriciu

La Evaluarea Națională din 2020, peste 46% dintre elevii de la sate au luat note între 1 și 4,99 la matematică. Conform studiului realizat în rândul elevilor, matematica este materia la care cei mai mulți elevi au nevoie de pregătire, fie pentru că nu înțeleg materia, fie pentru că își doresc să obțină note mai mari. În ceea ce privește poziția părinților, aceștia au menționat cel mai frecvent matematica, limba și literatura română precum și limbile străine drept materiile la care se solicită cel mai frecvent ore de pregătire particulară. Ierarhia motivelor invocate de elevi în favoarea meditațiilor se prezintă astfel: pregătirea examenelor naționale, faptul că nu înțeleg conținutul materiei predate la școală (inclusiv școala on-line) sau doresc să o înțeleagă mai bine ori să obțină rezultate școlare mai bune.

De asemenea, ambele studii/sondaje confirmă faptul că meditațiile în România se desfășoară într-un cadru restrâns, acasă la meditator, în format 1 la 1 sau în grupuri mici. Un număr important de specialiști în științele educației au recomandat României să micșoreze numărul elevilor dintr-o clasă, or această acțiune nu s-a întâmplat, până la ora actuală, un motiv invocat frecvent de către autorități fiind lipsa infrastructurii educaționale conforme. Cercetători în științele educației notează că „Toate aceste date sugerează faptul că elevii percep clasele mai mici ca fiind preferabile pentru a crea un sentiment mai mare de apartenență și coeziune în clasa lor, relații mai strânse cu profesorii și niveluri sporite de participare la activitățile de clasă. În mod crucial, descoperirile sugerează, de asemenea, că clasele mai mici pot contribui la depășirea unor obstacole culturale cheie în calea învățării, cum ar fi anxietatea învățării limbilor străine și problema <<feței>>”⁵.

În dezbateră publică, adeseori întâlnim corelată problema lipsei calității din sistemului de învățământ de stat cu accentuarea fenomenului meditațiilor în România, aspect care este cel puțin improbabil, având în vedere faptul că datele problemei ne arată că majoritatea elevilor care iau meditații aparțin școlilor considerate, în general, ca fiind „bune” (zone avantajate, mediul urban). Cu privire la gradul de satisfacție al beneficiarilor în raport cu sistemul, rezultatele sondajelor ne arată că:

- Nivelul de satisfacție generală față de educația primită de ai lor copii în școlile publice este, mai degrabă, ridicat (65% dintre părinți sunt mulțumiți și foarte mulțumiți). Dacă ne întrebăm cine sunt nemulțumiții de educația din școlile publice, datele ne arată că aceștia sunt mai degrabă bărbați, cu vârsta de peste 51 ani, angajați în mediul privat sau antreprenori/liber profesioniști, rezidenți în mediul urban, din regiunea Sud/București/Dobrogea. Acești părinți nemulțumiți cred că meditațiile sunt necesare, iar ai lor copii au participat la ore de pregătire în particular. Datele ne arată

---

⁵ Harfitt, G.J. How class size reduction mediates secondary students' learning: hearing the pupil voice. *Asia Pacific Educ. Rev.* 13, 299–310 (2012). <https://doi.org/10.1007/s12564-011-9193-6>

că o parte dintre ei sunt nemulțumiți de sistemul românesc de educație și atunci încearcă să găsească pe cont propriu o soluție de a-și ajuta copiii să înțeleagă materia. Alții încearcă să își sprijine copiii în momente-cheie, în cazul examenelor de clasa a VIII-a, a XII-a sau pentru admiterea la facultate;

- În cazul elevilor, o mulțumire scăzută față de educația oferită de școală se asociază cu nevoia de meditații.

Contractul dintre familie și meditator este unul verbal, în majoritatea cazurilor, fapt care ne indică o problemă privind **fiscalizarea serviciilor** prestate și ridică anumite probleme privind acuratețea veniturilor declarate. Costul mediu al unei ședințe de pregătire particulară este între 50-100 de lei, iar o familie plătește lunar, aproximativ **300 de lei** pentru un copil în acest scop. Majoritatea părinților sunt de acord că meditațiile ar trebui fiscalizate. Acest lucru presupune ca meditatorii care predau ore particulare elevilor să semneze contracte și/sau să emită bonuri fiscale pentru această activitate, iar activitatea de predare a orelor particulare ar trebui impozitată, similar cu alte activități derulate de persoanele fizice autorizate.

Cum sunt aleși meditatorii? În piața meditațiilor, părinții afirmă că meditatorul este ales în baza recomandărilor, a renumelui și a competenței sale. De cealaltă parte a baricadei, elevii au, în general, o imagine pozitivă față de meditator.

În ceea ce privește impactul pandemiei asupra elevilor, este necesar să notăm faptul că tendința de accesare a meditațiilor este în creștere față de anul școlar curent: de la 26% (în prezent) la 36% (elevi care au de gând să facă meditații în anul școlar următor). La întrebarea „Câtă nevoie au elevii de meditații?”, răspunsul este cu atât mai complex. De subliniat este faptul că majoritatea elevilor nu au făcut meditații anul trecut (72%), nu fac în prezent (57%) și nu își planifică să facă anul viitor.

Meditațiile se derulează în cele mai multe cazuri cu un profesor din altă școală (69%) și mai puțin cu profesorul de la clasă (14%), afirmă părinții. Conform acestora, principalul motiv pentru care profesorul de la clasă este ales pentru a face meditații cu elevul este competența acestuia și mai puțin constrângerile din partea profesorului sau avantajarea elevului. Conform celor declarate de elevi, în cele mai multe cazuri (62%), orele de pregătire suplimentară sunt ținute cu un profesor din altă școală.

Codul-cadru de etică al personalului didactic din învățământul preuniversitar, aprobat prin OMEN 4831/2018 din 30 august 2018, prevede, în acest sens, la articolul 5:

*“În relațiile cu beneficiarii direcții ai educației, personalul didactic are obligația de a cunoaște, de a respecta și de a aplica norme de conduită prin care se asigură: ... b) **interzicerea***

oricăror activități care generează corupția: ... (iv) meditațiile contra cost cu beneficiarii direcți ai educației de la formațiunile de studiu la care este încadrat", iar asigurarea respectării acestui cod face obiectul comisiilor de etică din unitățile de învățământ preuniversitar din România.

Rezultatul perceput al meditațiilor este o componentă esențială în construcția acestui fenomen. De cele mai multe ori, în narațiunea publică observăm următorul model: părinții își meditează copiii în preajma examenelor naționale, când „se trage linie” pentru a se observa nu doar impactul anilor de școală petrecuți în învățământul public, ci și impactul meditațiilor. 80% dintre părinți menționează o îmbunătățire semnificativă a situației școlare a copilului lor în urma primirii de ore particulare. Îmbunătățirea situației școlare se traduce prin creșterea stimei de sine a copilului odată cu înțelegerea materiei, cu obținerea unor note mai la evaluările curente (teze, teste) și la examene de tip Evaluare Națională/Bacalaureat. Părinții elevilor care au făcut meditații cu profesorul de la clasă nu cred că acesta ar fi favorizat elevul/elevii sau le-ar fi aplicat un tratament diferit comparativ cu perioada de dinaintea participării la sesiunile de pregătire.

Opinia elevilor consultați ne arată că situația școlară s-a îmbunătățit într-o măsură semnificativă în cazul a 73% din tineri, ca urmare a participării la meditații. Această percepție este justificată de notele mai mari obținute la școală și la evaluările naționale, înțelegerea materiei și creșterea stimei de sine. În topul activităților preferate de elevi în locul meditațiilor se află întâlnirile cu prietenii. Activitățile de învățare (temele, lectura) s-ar fi extins și în timpul acordat meditațiilor

Cine sunt elevii care nu participă la meditații? - o întrebare pertinentă pe care autoritățile ar trebui să o cunoască, în vederea conturării unor politici eficiente în vederea creșterii calității sistemului de învățământ de masă. Cu privire la acest aspect, cercetarea relevă faptul că 7 din 10 copii nu au participat în anul școlar precedent la meditații, conform celor declarate de părinți. Principalele motive menționate de către părinți în defavoarea meditațiilor sunt că rezultatele școlare ale copiilor sunt bune și nu au nevoie sau că nu își permit financiar. Din analiza datelor constatăm că acești copii sunt, în general, în clasele a V-a, a VI-a, a IX-a sau a X-a și ei nu urmează să susțină, în viitorul imediat apropiat, examene naționale. În general, este vorba de copii care trăiesc în familii mai numeroase, cu peste 3 copii, în mediul rural, în regiunea Moldova, au cel puțin un părinte cu studii elementare, iar venitul părintelui respondent este sub 1500 lei pe lună. În plus, acest grup de părinți se declară satisfăcuți de cunoștințele dobândite de ai lor copii în școlile publice.

Ce ne spune literatura de specialitate?

Atunci când vorbim despre cauzele fenomenului meditațiilor („shadow education”), tentația unor afirmații universale este prăpăstioasă. Deși meditațiile există adesea deoarece sistemul de bază de învățământ este falimentar, alte forțe sunt, de asemenea, pertinente. Unele țări au sisteme publice de educație bine dezvoltate, dar experiența arată că o cerere puternică de îndrumare suplimentare este alimentată de competiție și învățare bazată pe examen⁶.

Nici țările mai dezvoltate din punct de vedere economic, înregistrând rezultate mai bune la testările internaționale, nu sunt ocolite de fenomenul meditațiilor. Un studiu analizând acest fenomen în Germania arată că 14% dintre elevii având vârste cuprinse între 6 și 16 ani participă la acest sistem al meditațiilor, iar același studiu atestă că părinții cu venituri mai mari au tendința să apeleze mai des la sistemul privat al meditațiilor⁷. Cu precădere în țările est-europene, un factor care poate contribui la sporirea fenomenului este reprezentat de salarizarea precară a cadrelor didactice. Extrapolând, este important să menționăm faptul că salariul de debutant în învățământul din România valorează aprox. 2500 lei net, mult sub media europeană.

Suntem tentați, așadar, să spunem că meditațiile cauzează inechitate și accentuează imposibilitatea atingerii nivelului mediu de performanță școlară, însă cercetătorii în domeniu (sociologia educației, economia educației), ne arată că premisele de la care pornim sunt false. În acest sens, fenomenul este mai degrabă cauzat de dorința actorilor de a menține competitivitatea și avantajele celor privilegiați - aspect confirmat de rezultatele cercetării noastre sociologice, care arată că majoritatea părinților care aleg să își trimită copiii la meditații sunt cei din mediul urban, cu studii medii/superioare. Conform studiului realizat în 2007 de Agenția pentru Strategii Guvernamentale, doar 7% dintre copiii de la sate participă la acest sistem de meditații, fapt care ne arată că gradul de competitivitate a mediului în care familia trăiește poate influența participarea copilului la acest sistem.

---

⁶ Bray, Mark. (2011). The Challenge of Shadow Education: Private Tutoring and its Implications for Policy Makers in the European Union:

https://www.researchgate.net/publication/308412504_The_Challenge_of_Shadow_Education_Private_Tutoring_and_its_Implications_for_Policy_Makers_in_the_European_Union

⁷ Prof. Dr. Klaus Klemm und Dr. Nicole Hollenbach-Biele (2016), Nachhilfeunterricht in Deutschland: Ausmaß – Wirkung – Kosten https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/Nachhilfeunterricht_in_Deutschland_160127.pdf

Observatorii obișnuiți tind să presupună că grupurile care primesc cele mai multe meditații sunt acelea formate din cei care au cea mai mare nevoie de pregătire, adică elevii care înregistrează performanțe școlare sub medie. Acest lucru nu este cu siguranță conform realităților din multe părți ale lumii. În Asia de Est, de exemplu, meditațiile sunt căutate de elevii care au deja performanțe bune, dar ale căror familii doresc să își mențină sau să își îmbunătățească în continuare performanța în societatea competitivă.

(Bray & Kwo 2003; Bray 2009; Dawson 2010).

În Europa elementele sociale, economice și culturale pot diferi, dar s-ar părea că dacă ar fi lăsate la forțele pieței, meditațiile ar fi mult mai căutate într-un mediu academic relativ ridicat, decât într-unul dezavantajat

(Hatos 2006; Dutercq 2008; Koinzer 2011).

Acest lucru este corelat cu disparitățile socio-economice ale familiei. Educația din umbră este cu atât mai puțin despre sprijinul acordat celor care au nevoie reală de pregătire pentru învățare și mai mult despre menținerea avantajelor competitive în interiorul școlilor pentru elevii care au deja succes și sunt privilegiați.

(Bray, 2011)

Din punct de vedere pedagogic, este de preferat ca în sistemul public de învățământ să avem clase mai mici, fapt care ar permite o diferențiere între elevi și ar putea crea premisele pentru o învățare accelerată, în care parcursul educațional să fie mai atent monitorizat. Putem doar să corelăm acest argument cu faptul că unul dintre aspectele atractive ale sistemului de meditații este reprezentat de grupele mici de elevi (sau chiar 1:1), care oferă profesorilor capacitatea de a evalua fiecare elev în parte și de a creiona trasee de învățare personalizată.

Un alt aspect care influențează în mod direct participarea la sistemul de meditații este reprezentat de orientarea elevului în raport cu propriul său parcurs de învățare, respectiv de tranziția de la învățământul liceal la cel superior - aspect care este demonstrat de rezultatele cercetării noastre, care arată că participarea la meditații se intensifică în anii terminali, când elevii se pregătesc pentru examenele naționale. O posibilă explicație, care ar trebui să convingă autoritățile publice să investească mai mult în consilierea vocațională a elevilor:

Unul dintre cele mai puternice dezavantaje este că profilarea academică poate limita alegerile studenților dacă ar trebui să se răzgândească în ceea ce privește viitorul profesional. De exemplu, profilarea „soft” începe adesea în clasa a noua, atunci când elevii sunt relativ tineri și indeciși cu privire la cariera lor. Dacă elevii nu reușesc să aleagă profilul potrivit în această etapă, opțiunile academice viitoare pot deveni mai limitate. În acest caz, îndrumarea privată (meditațiile) devin una dintre cele mai eficiente modalități prin care elevii pot stăpâni în mod independent subiecte academice pe care le-au neglijat anterior ca urmare a profilării, dar sunt necesare pentru intrarea în programul de învățământ superior ales.

(Būdienė, Zabulionis, 2006)

Deși nu există un consens cu privire la motivația profesorilor de a organiza astfel de procese, nu trebuie să cădem în capcana reducionismului și să asumăm faptul că singurul motiv pentru care profesorii recurg la meditații este salarizarea precară; un factor foarte important care contribuie la permanentizarea acestui fenomen este reprezentat de cererea din partea elevilor și a profesorilor (demand/driven), iar datele analizate subliniază acest lucru. Astfel, în literatura de specialitate întâlnim un alt punct de vedere pertinent, care ridică probleme interesante din punct de vedere al organizării traseelor pedagogice:

Factorii de decizie pot, de asemenea, să învețe din motivațiile profesorilor. Generarea de venituri este cel mai evident motiv pentru oferirea meditațiilor, dar nu este singurul. În contexte la fel de diferite precum România și Anglia, cel puțin unii profesori sunt atrași de această muncă prin promisiunea flexibilității în abordările pedagogice, fără restricțiile birocratice ale sistemelor de educație formală.

(Popa 2007; Woodhead 2010).

În calitate de profesori, ei simt că au mai mult control asupra celor predate, cui, când și unde. Într-adevăr, unii dintre cei mai creativi profesori ar fi frustrați dacă ar fi limitați la sistemul școlar și, în schimb, își duc energiile către profesia mai flexibilă, unde contribuie la dezvoltarea societății printr-un mod diferit.

(Bray, 2011)

Arhitecții politicilor educaționale nu trebuie să adopte o poziție defensivă față de acest sistem de meditații, ci mai degrabă să încerce să îl înțeleagă și să creeze politici prin care învățământul public să devină mai competitiv. Nu eliminarea completă a meditațiilor ar trebui să fie miza factorilor decizionali din domeniul educației, ci mai degrabă creșterea calității în sistemul de masă, prin scalarea bunelor practici.

Ce avem de făcut?

Pandemia a accentuat decalajele deja existente între anumite categorii de elevi, cei mai afectați de tranziția bruscă la învățământul digital fiind tocmai cei mai dezavantajați, cei care provin din mediul rural și cei aflați în risc de excluziune socială. Pentru acești elevi, riscul de abandon școlar (prezent și înainte de contextul pandemic) s-a accentuat, iar intervențiile universale necesită timp, o planificare bugetară și resurse umane formate corespunzător. În acest sens, trebuie să avem în vedere măsurile **pe termen scurt, mediu și lung**, obiectivul fiind asigurarea accesului la cât mai multă cunoaștere pentru elevii dezavantajați, astfel încât riscul ca aceștia să abandoneze școlarizarea să fie ameliorat, iar potențialul lor maxim să fie înregistrat.

Conform studiilor IRES, 900.000 de elevi nu au avut un dispozitiv cu ajutorul căruia să poată accesa resursele educaționale digitale⁸. Doar în anul școlar 2017-2018, 28.238 de copii din România au abandonat școala, conform unui studiu realizat de Organizația Salvați Copiii. Elevii fără acces la educație au pierdut 24 de săptămâni de școală online, fapt care adâncește premisele pentru care părăsirea timpurie a școlii (capitol la care România este oricum la al treilea cel mai mare nivel din Europa) va deveni un obstacol tot mai frecvent întâlnit în parcursul educațional al copiilor.

În vederea creionării celor mai eficiente măsuri, este esențial să avem în vedere următoarele:

- Resursele financiare suplimentare trebuie să impactiveze mai ales cei mai dezavantajați dintre elevi, creându-se oportunități în plus de învățare. Este distopic să ne gândim că vom sprijini acești copii dacă, de exemplu, vom scădea nivelul de dificultate la testările standardizate (Evaluările Naționale, Bacalaureat), pentru că aceasta ar fi o falsă soluție;

---

⁸ Studiu IRES: Accesul elevilor din România la educație online. Studiu național aprilie 2020
<https://www.scribd.com/document/460451575/Studiu-IRES-Accesul-elevilor-din-Romania-la-educatie-online-Studiu-national-aprilie-2020>

- Măsurile asumate de statul român pe termen scurt trebuie să fie cuprinse în instrumentele de finanțare externă: Planul Național de Redresare și Reziliență și Programul Operațional pentru Educație și Ocupare, astfel încât nu trebuie a fi ratată șansa de a folosi aceste fonduri chibzuit pentru a sprijini accesul la educație al copiilor și în afara sistemului formal de învățământ;
- Cu cât vor fi implementate măsurile pe termen scurt mai repede, cu atât există șansele ca rezultatele să se vadă la timp pentru testarea PISA 2022;
- Pandemia de COVID-19 a crescut autonomia elevului în raport cu propriul său proces de învățare. Educația este cea mai de preț unealtă pentru a schimba destinul unui copil, de aceea este important, pe de o parte, să facilităm accesul la educație (la mai multă educație!) pentru fiecare copil din România, în timp ce responsabilizăm beneficiarii direcți ai educației în raport cu propriul lor proces de învățare;
- Este eminamente necesar ca și autoritățile publice locale să se implice activ în procesul de învățare - de exemplu, prin crearea programelor de afterschool generalizat, educație parentală, centre de învățare comunitară, finanțate din fonduri locale. Trebuie să combatem ideea potrivit căreia Ministerul Educației este singura instituție responsabilă de educație, iar comunitățile locale, pentru a fi cu adevărat reziliente, trebuie să plaseze educația ca fiind prioritară la capitolul administrație și investiții. Subliniem faptul că în anul școlar 2019-2020, în 3002 localități din România (94,34%) era încălcat dreptul la bursă școlară, garantarea acestor stimulente pentru elevi fiind una dintre multele atribuții pe care primăriile le au în raport cu educația, pe lângă asigurarea serviciilor de pază și protecție, garantarea, prin finanțarea complementară, a fondurilor necesare pentru asigurarea materialelor igienico-sanitare etc.

Așadar, recomandările propuse sunt următoarele:

MĂSURI PE TERMEN SCURT

Aceste măsuri se doresc a fi implementate începând cu anul școlar 2021-2022. Fezabilitatea acestora rezidă în bugetarea acestora prin Programul Operațional pentru Educație și Ocupare - politica de coeziune, un alt moment important fiind execuția bugetară la nivel național și local. De asemenea, propunem autorităților analizarea oportunității creării unui grup de lucru interministerial pentru identificarea surselor de finanțare, cu concursul Consiliului Național pentru Finanțarea Învățământului Preuniversitar (CNFIP).

Statul român nu trebuie să rateze implementarea acestor măsuri pe termen scurt, întrucât acestea pot fi evaluate cu prilejul testării standardizate PISA 2022, dar și a Evaluării Naționale și a examenului de Bacalaureat, unde poate fi vizualizat impactul școlii online asupra elevilor.

1. Crearea **Voucherului Educațional**, finanțat din fonduri europene, acordat tuturor elevilor care provin din familii al căror venit lunar nu depășește două salarii minime nete pe economie. Această măsură presupune, în primul rând, crearea cadrului legal (amendarea Legii educației naționale nr. 1/2011 sau cuprinderea Voucherului Educațional în Programul Operațional de Educație și Ocupare și stabilirea numărului total de beneficiari, în raport cu nevoile acestora.

Voucherul Educațional va fi acordat tuturor copiilor cu adevărat dezavantajați, ca o măsură pilot pentru a putea evalua impactul proiectului asupra copiilor aflați într-o situație dezavantajată din punct de vedere socio-economic. Pentru pilotare, în urma unor consultări cu organizațiile de părinți, în primul an de implementare se poate acorda voucherul doar pentru elevii de gimnaziu, având în vedere faptul că în acest ciclu se înregistrează o rată importantă privind părăsirea timpurie a școlii, în cuantum de **200 RON/lună**, putând fi utilizat, în conformitate cu opțiunile copilului/familiei, pentru participarea la cursuri de pregătire particulară, ore de educație remedială, programe sportive, de învățare a unei limbi străine sau în vederea achiziționării materialelor didactice (cărți, auxiliare, cursuri online etc.). După un an de implementare, se va măsura progresul copiilor din grupul-țintă, pentru a observa dacă există o corelație pozitivă în raport cu progresul înregistrat la nivel academic. Pe lângă programul național de educație remedială deja implementat de Ministerul Educației, Voucherul Educațional este o soluție descentralizată, axată pe nevoile fiecărui copil în parte, care încurajează participarea copiilor dezavantajați la programe și experiențe de învățare diversă, facilitând accesul la cunoaștere.

Sub aspect birocratic, această măsură nu prezintă dificultăți și ar aduce o serie de beneficii inclusiv pentru întreprinderile mici și mijlocii care creează locuri de muncă la nivel local, întreprinderi care au fost puternic afectate de pandemie.

Orice elev din ciclul gimnazial, a cărui familie are venitul lunar sub două salarii minime pe economie va putea beneficia de acest Voucher Educațional, cu condiția ca acesta să fie înscris în cadrul unei unități de învățământ preuniversitar de stat. Fondurile disponibilizate în cadrul Voucherului Educațional pot fi utilizate doar în scop educațional, astfel încât statul păstrează un grad important de control în ceea ce privește direcția resurselor investite.

2. Extinderea Programului național de educație remedială de tip „Școală după școală” și pentru **învățământul liceal**, continuarea acestuia în timpul anului școlar 2021-2022. În vederea recuperării decalajelor înregistrate în sistemul de învățământ public o dată cu tranziția la învățământul digital, ministerul Educației a lansat programul național de educație remedială, adresat elevilor din ciclul gimnazial.

Considerăm că în vederea recuperării conținuturilor pierdute în timpul pandemiei, Guvernul trebuie să generalizeze acest program, în urma unei evaluări a elevilor și a profesorilor; educația remedială trebuie accesibilizată la nivelul tuturor comunităților, să devină o regulă, nu o excepție. De asemenea, pentru a garanta o pregătire cât mai apropiată de nevoile elevilor, acest program ar trebui realizat pentru toate disciplinele unde se resimte o nevoie la nivelul clasei de elevi sau a școlii (flexibilizarea programului prin descentralizarea ofertei de discipline). Profesorii trebuie motivați prin resurse financiare corespunzătoare, însă această măsură ar trebui corelată cu creșterea exigenței în ceea ce privește evaluarea rezultatelor proiectului la nivelul fiecărei comunități.

Nu în ultimul rând, apreciem că un program de educație remedială de succes, generalizat și accesibil, trebuie să includă acordarea unei **mese calde** pentru fiecare participant, elevi și profesori. În acest sens, Guvernul României trebuie să prezinte un plan de operaționalizare a acestui program chiar în această vară, ținând cont de faptul că un oficial al statului a declarat că elevii vor beneficia de masă caldă. Din nefericire, nu cunoaștem date cu privire la capacitatea a școlilor/autorităților publice locale de a gestiona implementarea programului Masă caldă în școli. Un dezavantaj în acest sens, care ar trebui ameliorat de autorități, este reprezentat de faptul că în actuala formă a Planului Național de Redresare și Reziliență nu sunt prevăzute fonduri pentru construcția/modernizarea cantinelor școlare.

3. **Autoritățile publice locale** trebuie să fie capacitate și monitorizate să organizeze programe de educație remedială/școli de vară/grădinițe estivale în vara anului 2021, unde să poată participa orice elev, iar programul să fie facilitat de către profesori având rezultate excelente din punct de vedere academic, angajați în sistemul plata cu ora. Fondurile necesare organizării unor astfel de programe pot fi disponibilizate de către administrația publică locală, prin execuția bugetară la nivel local, în urma unei analize prelabile privind economiile făcute la nivelul comunității, ca urmare a închiderii școlilor. Inspectoratele școlare județene și Casele Corpului Didactic pot oferi

asistență în ceea ce privește organizarea procesului instructiv-educativ, iar organizațiile neguvernamentale pot sprijini Ministerul Educației, dar și Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației în vederea realizării unor **toolkit-uri de bune practici**;

4. Organizarea, de către Ministerul Educației și cel al Finanțelor Publice, cu concursul sindicatelor din domeniul educației, a unei campanii de informare care să aibă ca scop **organizarea orelor de pregătire particulară în conformitate cu prevederile legale**, inclusiv impozitarea acestora.

MĂSURI PE TERMEN MEDIU

În cadrul acestui set de măsuri, am înregistrat recomandările care pot fi implementate în 2-3 ani și de a căror reușită depind mai multe instituții, între care Ministerul Educației, Ministerul Investițiilor și Programelor Europene, autoritățile publice locale. Chintesența acestui set de măsuri este crearea de sinergii între actorii implicați în organizarea educației, pentru a spori accesul copiilor dezavantajați la educație de calitate.

5. Facilitarea susținerii acestor cursuri de educație remedială de către profesori, facilitarea schimbului de bune practici între profesori pentru creșterea calității în educație. Pentru școlile din mediul rural și zonele insuficient deservite, trebuie implementat un sistem de mentorat între profesori: profesorii din mediul urban (care predau la colegiile naționale, de exemplu) pot veni să faciliteze aceste cursuri de educație remedială în școlile de la sate, iar profesorii de la sate pot avea acces la mentorat și programe de formare continuă, organizate de către Casele Corpului Didactic. Componenta practică a programelor de formare continuă va fi asistarea la clasă de către un profesor cu rezultate excelente din punct de vedere academic - „shadowing”;
6. Bugetarea multianuală a programelor de educație remedială din fondurile europene - politica de coeziune, astfel încât să existe continuitate la nivel local și național;
7. Organizarea, de către administrațiile publice locale, a unor programe speciale de educație remedială - *short term*, pe perioada vacanței de vară, facilitate de profesori având rezultate excelente din punct de vedere academic, la nivelul comunității locale,

între cele două sesiuni ale examenelor de Bacalaureat. Aceste sesiuni de pregătire au drept scop creșterea gradului de promovare a examenului de Bacalaureat în zonele insuficient deservite, cu concursul autorității publice locale;

8. Întărirea rolului comisiilor de etică din școli, în vederea prevenirii încălcării Codului-cadru de etică pentru personalul didactic din unitățile de învățământ preuniversitar, care stipulează drept o încălcare a normelor de etică profesională pentru cadrele didactice să mediteze elevii de la clasă;
9. Organizarea unor parteneriate la nivel local între unitățile de învățământ preuniversitar și universități, astfel încât programele de educație remedială să poată fi facilitate și de către cadrele didactice din învățământul superior, care să poată fi remunerate în regimul platei cu ora (o variantă preferabilă pentru municipii);
10. Investiții pentru dotarea centrelor de excelență de la nivel județean, inclusiv din perspectiva remunerării corespunzătoare a resursei umane, crearea unor parteneriate inovative pentru construcția de huburi de excelență academică pentru cei mai dotați dintre elevi;

MĂSURI PE TERMEN LUNG

Având în vedere faptul că atât datele analizate în urma efectuării celor două sondaje, cât și analizele cuprinse în literatura de specialitate reflectă faptul că fenomenul meditațiilor funcționează în funcție de cerere și ofertă, considerăm că miza autorităților decidente în domeniul educației nu ar trebui să fie eliminarea acestui fenomen, ci creșterea calității în sistemul de învățământ de masă. În fine, măsurile prezentate aici pot fi circumscrisă unui proiect de țară: sporirea accesului la cunoaștere în mediul rural și în zonele insuficient deservite, pentru toate categoriile de vârstă, în 4-5 ani, prin utilizarea fondurilor europene ce ar urma să fie atrase prin Programul Operațional pentru Educație și Ocupare, dar și alte programe operaționale conexe (dezvoltare regională, incluziune socială etc.).

11. Organizarea unor centre educaționale în mediul rural și în zonele insuficient deservite (pot fi utilizate spațiile din unitățile de învățământ care au fost închise sau care nu mai sunt utilizate din rațiuni demografice), care să fie finanțate de autoritățile publice locale, dezvoltate prin accesarea de proiecte cu finanțare externă, sub patronajul universităților din România, care să fie stimulate să participe la aceste programe prin

fonduri suplimentare de la bugetul de stat. Aceste centre educaționale ar deveni medii propice iradierii spiritului academic în zonele insuficient deservite și ar atrage mai mulți tineri și adulți în procesul de învățare continuă. Exemple de activități care pot fi organizate în aceste centre educaționale:

- Cursuri de alfabetizare digitală;
- Educație remedială centrată pe nevoile beneficiarului („meditații” într-un cadru organizat;
- Consiliere și orientare în carieră, vocațională, psihologică;
- Educație parentală;
- Dezbateri, cafenele pe teme de interes public, ateliere de discuții pe marginea unor cărți și filme;
- Cercuri de lectură.

Sub aspect logistic, aceste centre pot fi organizate prin modernizarea caselor de cultură de la nivel local, dotarea bibliotecilor comunitare cu echipamente IT performante etc. Un aspect esențial în organizarea acestor programe este finanțarea corespunzătoare a resursei umane.

12. Dezvoltarea unui sistem de creștere a capacității administrative a școlilor, pentru ca acestea să furnizeze servicii de consiliere și orientare vocațională și psihologică de calitate, în complementaritatea procesului educațional. De asemenea, centrele județene de resurse și asistență educațională trebuie optimizate, iar resursa umană din teritoriu trebuie formată în vederea utilizării celor mai noi tehnologii IT&C pentru a adapta programele de orientare în carieră grupelor de vârstă cu care interacționează;

13. Scăderea numărului de elevi dintr-o clasă, în special în cadrul unităților de învățământ suprapopulate, în vederea asigurării unui proces educațional calitativ. Anumite discipline (de exemplu, cele unde sunt necesare mai multe exerciții aplicative - matematica, disciplină care este cea mai căutată pentru meditații) pot fi organizate în grupuri mai mici, pentru a facilita o mai bună interacțiune elev-profesor; acest proces poate fi aplicat atât în cadrul formal, cât și în timpul desfășurării programelor de educație remedială gestionate de către stat.